

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

TSHIVENDA LUAMBO LWA HAYANI (HL)

BAMMBIRI LA VHUVHILI (P2)

SHUNDUNTHULE/FULWI 2025

MARAGA: 80

TSHIFHINGA: Awara 2½

Bammbiri ili li na masiatari a 24.

NDAELA NA MAFHUNGOTHANGELI

1. Vhalani idzi ndaela nga vhuronwane phanda ha musi ni sa athu u thoma u fhindula mbudziso.
2. Ni songo vhuya na edzisa u vhala bammbiri lothe. Tolani thebulu ya zwi re ngomu kha siatari la 4 ni swaye nomboro dza mbudziso dzo vhudziswaho kha zwibveledzwa zwe na guda uno nwaha. Nga murahu ha izwo, vhalani mbudziso idzo ni nange dzine na tama u dzi fhindula.
3. Bammbiri heli li na khethekanyo THARU:

KHETHEKANYO YA A:	Vhurendi	(30)
KHETHEKANYO YA B:	Nganea KANA Foluku $\ddot{\text{u}}$ loo	(25)
KHETHEKANYO YA C:	Dirama	(25)

4. Fhindulani mbudziso THANU dzo fhelela: THARU kha KHETHEKANYO YA A, NTHIHI kha KHETHEKANYO YA B na NTHIHI kha KHETHEKANYO YA C nga ndila i tevhelaho:

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI

VHURENDI HO VHONWAHO – Fhindulani mbudziso MBILI.
VHURENDI VHU SONGO VHONWAHO – Mbudziso ya KHOMBEKHOMBE.

KHETHEKANYO YA B: NGANEA KANA FOLUKU $\ddot{\text{u}}$ OO

Fhindulani mbudziso NTHIHI.

KHETHEKANYO YA C: DIRAMA

Fhindulani mbudziso NTHIHI.

5. KUNANGELE KWA PHINDULO KHA KHETHEKANYO YA B (NGANEA/FOLUKU $\ddot{\text{u}}$ OO) NA YA C (DIRAMA):

- Fhindulani mbudziso FHEDZI dza kha nganea/foluku $\ddot{\text{u}}$ oo na kha dirama dze na guda.
- Fhindulani MBUDZISO NDAPFU NTHIHI na MBUDZISO PFUFHI NTHIHI. Arali na fhindula mbudziso ndapfu kha KHETHEKANYO YA B, ni fanela u fhindula mbudziso pfufhi kha KHETHEKANYO YA C. Arali na fhindula mbudziso pfufhi kha KHETHEKANYO YA B, ni fanela u fhindula mbudziso ndapfu kha KHETHEKANYO YA C.
- Shumisani mutesvhe wa u sedzulusa uri u ni thusedzwa.

6. VHULAPFU HA PHINDULO

- Mbudziso ndapfu ya Vhurendi i tea u fhindulwa nga maipfi a u bva kha a 250 u ya kha a 300.
- Mbudziso ndapfu dza khethekanyo ya Nganea/Folukuloo na ya Dirama dzi tea u fhindulwa nga maipfi a u bva kha a 400 u ya kha a 450.
- Vhulapfu ha phindulo dza mbudziso pfufhi vhu tea u langwa nga maraga dzo nekedzwaho/avhelwaho. Phindulo dza vhalingiwa dzi tea u pfufhifhadzwa dza dovha dza livhanywa.

7. Tevhedzani ndaela dzo nekedzwaho mathomoni a khethekanyo iiwe na iiwe nga vhuronwane.

8. Nomborani phindulo dzañu kokotolo maelana na mutevhe wa u nombora wo shumiswaho kha ili bammbiri la mbudziso.

9. Thomani khethekanyo INWE na INWE kha siatari LISWA.

10. Ndangatshifhinga yo anganywaho:

KHETHEKANYO YA A: I anganyelwa u swika kha minetse ya 40

KHETHEKANYO YA B: I anganyelwa u swika kha minetse ya 55

KHETHEKANYO YA C: I anganyelwa u swika kha minetse ya 55

11. Nwalani nga vhudele, nahone zwi vhaleaho.

THEBUŁU YA ZWI RE NGOMU

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI

Vhurendi ho randelwaho: Fhindulani mbudziso MBILI DZINWE na DZINWE.

NOMBORO YA MBUDZISO	MBUDZISO	MARAGA	NOMBORO YA SIATARI
1. 'Ndi dembe-de'	Mbudziso ndapfu	10	6
2. 'Kha inwi wanga'	Mbudziso pfufhi	10	7
3. 'Vhatukana vha Venda'	Mbudziso pfufhi	10	8
4. 'Mihumbulolutshetshe'	Mbudziso pfufhi	10	9

NA

Vhurendi vhu songo randelwaho/vhonwaho: Mbudziso ya KHOMBEKHOMBE.

5. 'Lo kovhela'	Mbudziso pfufhi	10	10
-----------------	-----------------	----	----

KHETHEKANYO YA B: NGANEA/FOLUKUŁOO

NGANEA: Fhindulani mbudziso NTHIHI.

6. Nandi ndi shenga?	Mbudziso ndapfu	25	11
7. Nandi ndi shenga?	Mbudziso pfufhi	25	11
8. Isha la Mitodzi	Mbudziso ndapfu	25	14
9. Isha la Mitodzi	Mbudziso pfufhi	25	14

KANA

FOLUKUŁOO: Fhindulani mbudziso NTHIHI.

10. Khuvhanganyo ya folukuloo	Mbudziso ndapfu	25	16
11. Khuvhanganyo ya folukuloo	Mbudziso pfufhi	25	17

KHETHEKANYO YA C: DIRAMA

Fhindulani mbudziso NTHIHI.

12. U lema hu fhira u lotshelwa	Mbudziso ndapfu	25	19
13. U lema hu fhira u lotshelwa	Mbudziso pfufhi	25	19
14. Tshilwavhusiku	Mbudziso ndapfu	25	22
15. Tshilwavhusiku	Mbudziso pfufhi	25	22

*PFESESANI: Kha KHETHEKANYO YA B na YA C, fhindulani MBUDZISO NDAPFU NTHIHI na MBUDZISO PFUFHI NTHIHI.

A ni lavhelelwi u fhindula mbudziso MBILI ndapfu kana mbudziso MBILI pfufhi.

MUTEVHE WA U SEDZULUSA

Shumisani uyu mutesevhe wa u sedzulusa uri ni vhe na vhutanzi ha uri no fhindula tshivhalo tsho teaho tsha mbudziso nga u vhea luswayo ho teaho.

KHETHEKANYO	NOMBORO DZA MBUDZISO	TSHIVHALO TSHA MBUDZISO DZO TEAHO U FHINDULWA	LUSWAYO (✓)
A: VHURENDI (Vhurendi ho randelwaho)	1–4	2	
A: VHURENDI (Vhurendi vhu songo vhonwaho)	5	1	
B: NGANEA/FOLUKUŁOO (Mbudziso ndapfu kana Mbudziso pfufhi)	6–11	1	
C: DIRAMA (Mbudziso ndapfu kana Mbudziso pfufhi)	12–15	1	
*PFESESANI: Kha KHETHEKANYO YA B na YA C, ni tea u vha na vhutanzi ha uri no fhindula mbudziso NDAPFU NTHIHI na PFUFHI NTHIHI. A ni tei u fhindula mbudziso ndapfu MBILI kana mbudziso pfufhi MBILI.			

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI**VHURENDI HO RANDELWAHO**

Fhindulani mbudziso MBILI dziwe na dziwe kha NNA dzo vhudziswaho.

MBUDZISO YA 1: VHURENDI – MBUDZISO NDAPFU

Vhalani tshirendo itshi nga vhuronwane ni kone u fhindula mbudziso i tevhelaho.

NDI DEMBE-DE VHAHASHUNI? – AA Mphaga

- 1 Mukosi wo t̄ahwa musi wa mvula khulu;
- 2 Zwirulu zwi si na mutsho zwo sindana,
- 3 Mupo na vhathu zwa lovha,
- 4 Ha farwa milomo li dembe lihulu,
- 5 Vhatanu na vhararu vha phuluswa ho tama Ene,
- 6 Muhuweleli mukosi o tavha wa shaya mubvumeli,
- 7 Ya likitana yo likitana vha vha na nzhele,
- 8 Ha phethea nyito, li dembe li sa lavheleswi.

- 9 Sogani ho laiwa vha ...
- 10 Matanda ndevheni a konyolelwa,
- 11 Nowa vha shaya u lavhelesa,
- 12 Vha fa vha lovha, vha fa.

- 13 Zwiambela uno musi ndi levhu-levhu!
- 14 Lushaka lu vutshela lushaka,
- 15 Hothe na hothe ndi ruvhu-ruvhu!
- 16 Vha do vha na nzhele sa vha sa musi ula.

- 17 Ndi ganuko la vhalavhelesi,
- 18 Nwana u na nwana,
- 19 Mvula a i rothi,
- 20 U vhulahana ndi u vhulahana.

- 21 Ndi mathakheni a thalano,
- 22 Ndala i a kora,
- 23 Midalo i midalo,
- 24 Ndi dembe la muitashango.

Murendi wa tshirendo itshi u sumbedza u vhilahedzwa nga zwithu zwinzhi zwine zwa khou itea shangoni.

Nga maipfi a u bva kha a 250 u swika kha a 300, sengulusani ndila ine murendi a shumisa ngayo ndima/zwitanza u bvisela khagala ndivho yawe tshirendoni itshi.

[10]

MBUDZISO YA 2: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshirendo itsi nga vhuronwane uri ni do kona u fhindula mbudziso dici tevhelaho.

KHA INWI WANGA – FR Modau

- 1 Mbili yanga yo dzunguluwa sa tshidada tshi sa divhi vhuvo
- 2 Makole manzhi lufuno lwo fohela khambani yalwo
- 3 Sa tshibode tsho dipfundisa ngomu khambani
- 4 Thoro dzine nda zwala dici tshi liwa nga aredi
- 5 Dzi ngomu thumbuni ya mavu ano.

- 6 Ndo lila mitodzi ya xa zwisimani zwayo
- 7 Hu tshi shaya muniwe ane mbili yawe ya khathuwa
- 8 Ra lila rothe sa tsiwana
- 9 Mitodzi ri tshi qanzwedzelana sa zwibwanana
- 10 Nda thethela vhududo ha mbili ya lufuno
- 11 La vha lone dzilafho la yanga mbili.

- 12 Namusi yanga mbili yo shanduka tshilombe luvhandeni
- 13 Mbili yo fura dakalo-zwililo,
- 14 Mufunwa wanga nandi!
- 15 Ngavhe lwashu lufuno lu tshi titima
- 16 Nda hangwa mitodzi na mavhadzi a muhumbulo.

- 2.1 Ndi zwifhio zwine murendi a tama u zwi bvisela khagala nga mutaladzi/vese ya 4?
'Thoro ... aredi' (2)
 - 2.2 Ndi figara-de ya muambo ine murendi a i shumisa kha mutaladzi/vese ya 6?
Tikedzani phindulo yanu. (2)
 - 2.3 Sedzani ndima/tshitanza tsha 3. Neani pfanapheleledzo/raimi ya ndima/tshitanza tshenetsho. (2)
 - 2.4 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une murendi a todha u u bveledza nga tshirendo itsi. (2)
 - 2.5 Ni a tendelana na na kuhumbulele kwa murendi ku re kha mitaladzi/vese dza 15–16? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- [10]

MBUDZISO YA 3: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshirendo itshi nga vhuronwane uri ni ḫo kona u fhindula mbudziso dici tevhelaho.

VHATUKANA VHA VENDA – IP Demana, ET Maumela na WM Mbulaheni

- 1 Venda lo beba vhatuka,
 2 Vhatuka vha imbaho Venda la thetshelesa,
 3 Vhuvhili havho vha tshi tshimbila,
 4 Vha nga khomba na muthannga lufunoni.
 5 Ni ntakadza hani maswuhanu,
 6 Nga zwitutulo zwanu zwi penyaho,
 7 Vhukati hazwo hu elaho milambo,
 8 Milambo ya madzi a elaho.
 9 Hanwani hanu zwine ha bula,
 10 Hu bula mapfandau,
 11 A sa thetshelwi nga tsiwana,
 12 Ya thetshela u divhumba vhuhosi hu hayo.
 13 Venda ngoho kha li hule,
 14 Vhuhulwane halo vhu sumbee,
 15 Sa musidzana vhakegulu o sema,
 16 Tamba lawe li vhonwe a tshi imbelwa.
 17 Zwikoloni vhana vho ni lindela,
 18 Vhafumakadzi mihani vha tshi shaya,
 19 Vho lindela inwi ni tshi tika,
 20 Ngoma dzañu dici tshinwaho na nga mazioni.
 21 Yehova nne sa Itani na Thinandavha nnyite-vho,
 22 Nnyite ndi difhelwevho,
 23 Uri na duvha line nda tuwa,
 24 Ndi edele-vho hu no hulisea.

- 3.1 Ndi zwifhio zwine murendi a tama u zwi bvisela khagala nga mutaladzi/vese ya 1?
 'Venda vhatuka' (2)
- 3.2 Ndi figara-de ya muambo ine murendi a i shumisa kha mutaladzi/vese ya 4?
 Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 3.3 Sedzani ndima/tshitanza tsha 3. Neani pfanapheleledzo/raimi ya ndima/tshitanza tshenetsho. (2)
- 3.4 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une murendi a ḫoda u u bveledza nga tshirendo itshi. (2)
- 3.5 Ni a tendelana na na kuhumbulele kwa murendi ku re kha mitaladzi/vese dza 13–14? Tikedzani phindulo yanu. (2)

MBUDZISO YA 4: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshirendo itshi nga vhuronwane uri ni ḫo kona u fhindula mbudziso dici tevhelaho.

MIHUMBULOLUTSHETSHE – AA Mphaga

- 1 Sa bambiri li hwalwaho nga muya,
- 2 Sa magabelo magabela ngei na ngei,
- 3 Sa thundu i sa ḫivhi hune ya ya,
- 4 I tekiswa na nga lukhandwa.

- 5 Ndi nguluvhe ine na u ḫanzwa,
- 6 Thopheni vhumbulu ya vha mashika
- 7 Ndi khuhu ine na u swiswa,
- 8 I hangweledza ya vhuya.

- 9 Ndi buphuthe ndi donngi badani,
- 10 Ndi khuhu yo farelwa u ḫavhiwa,
- 11 Ndi nguluvhe sagani yo lindela u ḫavhiwa,
- 12 A i humbuli.

- 13 I guma lumemeni,
- 14 I wela mugodini,
- 15 I fashwa nga mulavhu,
- 16 I tou humbulelwya,
- 17 Ndi mihibulo ya lutshetshe.

- 4.1 Ndi zwifhio zwine murendi a tama u zwi bveledza nga mitaladzi/vese ya 1–4? (2)

 - 4.2 Ndi figara-de ya muambo ine murendi a i shumisa kha mutaladzi/vese ya 9? Tikedzani phindulo yanu. (2)

 - 4.3 Sedzani ndima/tshitanza tsha 3. Neani pfanapheleledzo/raimi ya ndima/tshitanza tshenetsho. (2)

 - 4.4 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une murendi a ḫodou u u bveledza nga tshirendo itshi. (2)

 - 4.5 Ni a tendelana na na kuhumbulele kwa murendi ku re kha ndima/tshitanza tsha 3? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- [10]

NA

VHURENDI VHU SONGO VHONWAHO (KHOMBEKHOMBE)**MBUDZISO YA 5: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI**

Vhalani tshirendo itshi nga vhuronwane uri ni do kona u fhindula mbudziso dici tevelaho.

LO KOVHELA – AC Bvumbi

- 1 Mihumbulo yanga i thimathimoni
- 2 Ndo ima khunzikhunzini ya lwanzhe
- 3 Vhulwadze ho mbaraga milenzhe
- 4 Hune magabelo a mphoshomedza a sa fhedzi
- 5 A tshi lila uri ndi tibiwe nga swiswi
- 6 Uri ndi vhone swiswi

- 7 Duvha lo kovhela
- 8 Matanga a lwa na muhumbulo
- 9 Muhumbulo u vhona zwawo
- 10 Milenzhe yanga a i tsha fulufhedzea
- 11 Ndi vhungwendengwende
- 12 Yo farwa nga nyofho
- 13 Ndi swenda sa nwana

- 14 Ndevhe dzanga dzo dzinga
- 15 Muto do wanga a u remi a u remi
- 16 Mbilu yanga a i swi a i swi
- 17 A li kovheli nda awela ndala na dora
- 18 Mu ne wanga u ngafhi?
- 19 U mphe muhumbulo wa tshigidi
- 20 A mphe mugo wa tsimbi
- 21 A ntshandukise ndi vhe tshinoni, ndi fhufhele makoleni.

- 5.1 Ndi zwifhio zwine murendi a tama u zwi bveledza nga mutaladzi/vese ya 1? (2)
 - 5.2 Murendi u shumisa figara-de ya muambo kha mutaladzi/vese ya 3? Tikedzani phindulo yanu. (2)
 - 5.3 Nga mitaladzi/vese dza 17–21, ndi ndivho ifhio ine murendi a tama u i bvisela khagala? Tikedzani phindulo yanu. (2)
 - 5.4 Ndi vhudipfi-de ha murendi vhu bvukululwaho nga mutaladzi/vese ya 17? Tikedzani phindulo yanu. (2)
 - 5.5 Ni a tendelana na kuvhonele kwa murendi ku re kha ndima/tshitanza tsha 3? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- [10]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 30

KHETHEKANYO YA B: NGANEA/FOLUKULOO

Fhindulani mbudziso NTHIHI i bvaho kha nganea kana folukuloo ye na guda FHEDZI.

NGANEA***NANDI NDI SHENGA? – NE Sigogo***

Fhindulani MBUDZISO YA 6 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 7 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 6: *NANDI NDI SHENGA? – MBUDZISO NDAPFU*

Bugu ya nganea ya shaya therò i a rothola. Vhaanewa vhahulwanwe buguni ya nganea vha na mushumo vhukuma wa u bveledza therò.

No disendeka nga likumedzwa lo netshedzwaho afho nthà, sengulusani ndila ine muñwali a shumisa ngayo Tshifhiwa, Vho Madilaga na Vho Luvhani sa vhañwe vha vhaanewa vhahulwane u bveledza therò.

Vhulapfu ha maanea añu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450.

[25]

MBUDZISO YA 7: *NANDI NDI SHENGA? – MBUDZISO PFUFHI*

Vhalani tshipida tsha mafhungo tshi bvaho buguni iyi uri ni ño kona u fhindula mbudziso dzi no tshi tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHA A

Ilo duvha Vho Luvhani vho ri u vhuya hayani vha pfa vha si na na nungo, he na dzangalelo la zwiliwa le ndi bva vhubvo. Ndi hone vha tshi mbo di tou livha mmbetení vha swika vha edela. Vho shanavhida vho shanavhida, hone nga murahu ha musi vho no neta nga u lila, dza vhuya dza vha fara. Vho tou karuswa nga vhone Vho Madilaga zwenezwi vha tshi vhuya mushumoni.

5

'Mme a Lufuno, mme a Lufuno!'

'Aa!'

'Mulandu no tou edela, zwa u sa dipfa hanu zwavhudzi zwi khou bvela phanda? Honeha, ndi khou hangwa na u ni vhudzisa uri no tou tshimbila hani ngei kiliniki? Mañu añu o zwimba nga mini? No vha ni tshi khou lila, hone arali ni tshi khou lila, ni khou lidzwa nga mini? Itani u vuwa ni dzule ni mmbudze mufunwa wanga tsho ni dinaho.'

10

'Hei mukalahwa wanga, a thi divhi ndi tou thoma nga u ri mini lini.'

'Ai mufunwa wanga, a tou vha mafhungo ñe hayo ane a tou ni balela na u tou a thoma?'

15

'Hei, ngoho zwi a konda. Mm! Nne ñamusi ndo tshimbila hangei kiliniki, hone a tho ngo tshimbila zwavhudzi. Hu pfi ndi fhano ndi na miñwedzi miraru ndo vhfha muvhilini.'

Vho Madilaga vho ri u pfa izwo vha thoma vha sokou ri hwii! Vha sedza nthà, vha sedza fhasi, vha sedza musadzi, vha takuwa vha ima, vha monamona na nn̄du vha sokou ri hwi. Vha dovha vha vhuya vha ña vha dzula henefha kha mmbete.

20

'Luvhani, Luvhani, mmbudzeni zwauri ni khou ntshutshedza ngoho.'

'N̄ne a thi vha shushedzi na luthihi. Ndi ri ndi na minwedzi miraru.'

'Luvhani, inwi mathina no vha ni sa khou nthetshelesa nga misi yothe ndi tshi ri vhanga vhana vho lingana? Hone zwi itea hani ni tshi khou di thavhiwa tshifhinga tshothe? A zwi konadzei na luthihi, inwi ni a divha uri two da hani. Ni do mmbudza, nga khaladzi nga Munangiwa wa mme anga. N̄ne ndi kha di amba uri vhanga vhana vho lingana, ndi zwenezwo.'

Vho Luvhani zwino vha tshi pfa zwine mukalaha wavho vha khou amba, zwa tou vha tsikeledza vhukuma. Linwe line la khou tou vha dina vhukuma ndi la Vho Madilaga line vha ri vha ambeuri hanihani ngeno vhe musadzi wa vhana vhararu vha songo zwi divha uri vho dihwala. Vho Luvhani vha khou tou zwi divha uri khuvha afha mudini a hu tsha do dovha ha tandwa li no fukwa. Havha Vho Madilaga ndi muthu wa u dobedza tsikidzi vhukuma. Havha Vho Madilaga na mufumakadzi wavho Vho Luvhani, vha na vhana vhavho vhararu, vhatukana vhavhili na musidzana muthihi onoyo muhulwane.

Nga murahu ha vhege mbili, Vho Luvhani vho da vha vhudza mukalaha wavho uri khonani yavho Vho Tshianeo ndi mudzadze vho wana riwana wa vhułanu na vhuthihi. Hezwi vha tshi tou ralo, Vho Madilaga vho mbo di dzhia ila khaphu ya tie ye vha vha vha tshi khou nwa ngayo, vha mbo di i posa fhasi ya pwashekana ngeno tie yo tevhukana henefho fhasi.

[Ndima ya 1]

- 7.1 Zwi tshi kwama Vho Madilaga na Vho Luvhani ndi lushaka lufhio lwa khuđano lwo taniwaho afho mafhungoni e na vhala? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 7.2 Vho Madilaga mafhungoni ayo e na netshedzwa afho nthā vho olwa sa muthu-de? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 7.3 Ndi tshifhio tshipida tsha puloto tsho taniwaho nga mafhungo e na vhala afho nthā? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 7.4 Vhudipfi ha Vho Madilaga vhu dzumbululwa hani nga mafhungo e na vhala afho nthā? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 7.5 Mafhungo aya e na vhala afho nthā a thusedza hani u totomodza thaidzo mutani wa Vho Madilaga no sedza zwa bvelela nga murahu buguni iyi? (2)
- 7.6 Mulaedza une muñwali wa bugu iyi a tama u disela vhavhali ndi ufhio? Tikedzani phindulo yanu. (3)
- 7.7 Sumbedzani ndeme ya zwine muñwali a itela zwone musi a tshi shumisa Vho Silima sa muanewa buguni iyi. (2)

- 7.8 Masiandaitwa o vhangwaho nga kutshilele kwa Vho Maambavhařwe sa muanewa buguni iyi ndi afhio? Bulani mbuno THARU. (3)
- 7.9 U tenda ha Tshifhiwa u ḫuwa na khotsi awe Vho Madilaga musi a tshi ya u ambara gaweni Germany zwe thusedza hani u bveledza magumo a ḫishandi mafhungoni a nganea iyi? (2)
- 7.10 U ya nga kuvhonele kwanu ni vhona zwe vha zwe tea naa uri Vho Ana vha farelwe nga muṭa wa ha Madilaga kha zwe vha u khakhela ngazwo? Tikedzani phindulo yaṇu. (2)
- 7.11 Ni a pfela vhuṭungu Tshifhiwa kha zwe zwa bvelela khae mafhungoni a bugu iyi? Tikedzani phindulo yaṇu nga mbuno THARU. (3)
- [25]

ISHA LA MITODZI – NE Phaswana

Fhindulani MBUDZISO YA 8 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 9 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 8: *ISHA LA MITODZI – MBUDZISO NDAPFU*

Bugu ya nganea ya shaya therò i a rothola. Vhaanewa vhahulwane buguni ya nganea vha na mushumo vhukuma wa u bveledza therò.

No disendeka nga likumedzwa lo netshedzwaho afho nthà, sengulusani ndila ine muñwali a shumisa ngayo Vho-Loshani, Maria na Aifheli sa vhañwe vha vhaanewa vhahulwane u bveledza therò.

Vhulapfu ha maanea añu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450.

[25]

MBUDZISO YA 9: *ISHA LA MITODZI – MBUDZISO PFUFHI*

Vhalani tshipida tshi tevhelaho tsho bviswaho buguni iyi uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi no tshi tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHA B

'Ni ri ndi nga tou itela vhutshivha nwana wa hayani? Litshani ndi ye hu sa do pfi nangoho Loshani ha funi zwa muiwe zwi tshi naka.'

Naho Vho-Loshani vho vha vhe na vhutanzi ho fhelelaho ha uri Aifheli ha divhi dandetande le vha luka na Maria, vho vha vha si tshee na vhutanzi ha uri izwi zwauri vhone vha vhe murangaphanda wa munyanya Maria u do zwi nwela madi na. 5 Tshiniwe tshe tsha vha kalakata ndi tsha uri khonani yavho ya ngei Muswodi yo vha yo no vha tswela zwauri havha Vho-Loshani vho do dovha hafhu vha vhudzwa na zwauri vhatu vha ri vhone na Aifheli vha dovha hafhu vha tou vha vhatu vha malofha mathihi.

Musi Vho-Loshani vha tshi humbula hezwi zwe the, vha pfa a uri vha vhe murangaphanda wa munyanya hoyu, vha sa a wani zwavhudzi. Vha humbula vha dovha. Vha humbula u hana, vha wana na lone li sa vha fari zwavhudzi. Vha humbula vha wana uri arali zwe vha luka zwa swika ndevheni dla Aifheli nga murahu, vha nga vho balelwa ndila ya kutinyele; ngauri a nga vho ri ndi zwone zwe vha hana ngazwo u dzhena mafhungo awe a munyanya. 10

Vha humbula nga la u tenda, vha wana zwauri musi vhe kha gada la yone nzudzanyo, vhatu vha do ri munna u na tshituhu tshi ofhisaho; ha na luvalo; u kona hani u lugisa munyanya wa muthu we a vha a tshi khou tama u mu dzhiela mufunwa wawe.

Thaidzo hei ya Vho-Loshani yo do rulea musi vha tshi swika mudini wa Aifheli. 20 Vho mbo di ri vha tshi tou ri mudi wa Afheli khoula fhala phanda, vha mbo di vhona muthu ane a khou imisa modoro wavho a tshi khou da khavho.

Vha tshi sedza zwavhudzi, vha vhona vha tshi khou vhona ene Maria. Vha mbo di ralo vha imisa modoro wavho; Maria a dzhena.

'Ro ri musi ro dzula na Aifheli, ra wana two tea uri vhone vha vhe murangaphanda 25 wa munyanya washu, khathihi na vhomme hangei hayani.'

Ndi Maria zwenezwi e ngomu goloini o no fhedza u vha lumelisa.

'Tsho, matsina no no li suka. Arali two ralo, dinani haho. Nne ndi khou tou ri musi ndi tshi dzhena hayani, avha vha hashu vha mbo di mposa ngalo.

Hai, mathina two luga. Ndi hafha ndi khou yela u dzudzanya lone na hoyu 30 muthannga wa hashu. Ee, haiwa, arali two ralo, hu nani; ndi muthannga wa hayani, ri a thusa.' Vho-Loshani vha sala vha tshi fhedzisa zwine vha khou amba Maria o no namela kale. Vho-Loshani na vhone vho ri u tsa afha goloini, saizwi vho vha vho no farisana lwendo na Maria, vha mbo di sala Maria murahu.

[Ndima ya 2]

- 9.1 Zwi tshi kwama Vho-Loshani na Maria, ndi lushaka lufhio lwa khudano lwo taniwaho afho mafhungoni e na vhala? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 9.2 Vho-Loshani mafhungoni ayo e na netshedzwa afho nthia vho olwa sa muthu-de? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 9.3 Ndi tshipida tshifhio tsha puloto tshi taniwaho nga mafhungo e na vhala? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 9.4 Vhudipfi ha Vho-Loshani vhu dzumbululwa hani nga mafhungo e na vhala afho nthia? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 9.5 Mafhungo aya e na vhala afho nthia a thusedza hani u totomodza thaidzo mutani wa Vho-Aifheli no sedza zwe zwa bvelela nga murahu buguni iyi? (2)
- 9.6 Mulaedza une muwali wa bugu iyi a tama u disela vhavhali ndi ufhio? Tikedzani phindulo yanu. (3)
- 9.7 Sumbedzani ndeme ya zwine muwali a itela zwone musi a tshi shumisa Vho-Sara sa muanewa buguni iyi. (2)
- 9.8 Masiandaitwa o vhangwaho nga kutshilele kwa Vho-Josephine zwi tshi kwama muta wavho ndi afhio? Bulani mbuno THARU. (3)
- 9.9 Luwalo lwe Maria a riwalela munna wawe Aifheli lwo thusedza hani u bveledza magumo a lishandi mafhungoni a nganea iyi? (2)
- 9.10 U ya nga kuvhonele kwanu ni vhona two vha two tea naa uri Aifheli a farele Maria kha zwe a mu khakhela ngazwo? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 9.11 Ni a pfela vhatungu Vho-Loshani kha zwe zwa bvelela khavho mafhungoni a bugu iyi? Tikedzani phindulo yanu nga mbuno THARU. (3)

[25]

KANA

FOLUKUŁOO

KHUVHANGANYO YA FOLUKUŁOO – RV Tshikovhi

Fhindulani MBUDZISO YA 10 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 11 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 10: *KHUVHANGANYO YA FOLUKUŁOO – MBUDZISO NDAPFU*

Mariwalwa a sialala ndi tshiko tsha n̄divho tsha lushaka luniwe na luniwe. Lushaka lu a kona u tsivhudza na u kaidzwa, lwa dovha hafhu lwa eletshedza uru lu vule mačo kha zwithu zwinzhi zwo fhambanaho uru lu sa do qidzhenisa khomboni na mirafho yalwo i no do lu tevhela.

Sengulusani ndila ine zwibveledzwa zwa sialala zwi tevhelaho zwa nga shumiswa u nea khwathisedzo kha ilo likumedzwa lo bulwaho afho nthā.

TSHIBVELEDZWA TSHA C: LUNGANO

'Vhatukana vha no shanduka'

NA

TSHIBVELEDZWA TSHA D: TSHIKHODO

'Makwinda a Tshiungani'

Vhulapfu ha maanea aňu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450.

[25]

MBUDZISO YA 11: KHUVHANGANYO YA FOLUKUŁOO – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani mafhundo a tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA E

VHANA VHA U SA PFA – TZ Ramaliba

'Salungano! Salungano!'

Ho vha hu na vhaiwe mukegulu vhe vha vha tshi dzula na vhađuhulu vhavho vhavhili, wa mutukana na wa musidzana. Havha vhana vho vha vho da u dzula ha makhulu tshifhinga tshipfufhi. Vho vha vho da u dala. Ha swika hune vha ri vha todou humela hayani hu re na vhabebi vhavho. Makhulu vha vha vhidza vha ri: 5 'Vhaduhulu vhanga ndo livhuha no da u ndalela. Zwino ngauri ni khou huma ni tshimbile nga ndila tsekene ni songo tshimbila nga heiła ndenya.' Vha ri vha lumelise vhabebi vhavho. Vhala vhana vha mbo di dzhena ndilani na zwenezwo. Vha swika hune ndila dza fhandekana, hune ha vha na iriwe tsekene na ndenya vha thoma u hanedzana. Musidzana a ri ri tuwa nga tsekene, mutukana a ri hai ri tuwa nga 10 ndenya. Ho mbo di kundwa wa tsekene vha fhedza vho tuwa nga ndenya.

Ndila ndenya yo vha i na daka lihulu li no ofhisia. Vho no vha vhukati ha daka vha tshenuwa phukha nnzhi dzo no vha phanda havho dzi tshi khou todou vha la. Vha tshi ri vha humele murahu vha wana dziwe khedzi, vha ima henefho vhukati hadzo. Zwino hedzila phukha dza gidimela dzi tshi todou vha la. Muvhuda wa vhidzelela wa ri: 'Hei ho-o-o-o! Vhahulwane vhanga, a vha zwi vhon'i uri ro wana nama yavhuđi namusi? Zwi nga vha hani arali ra nga thoma ra lidza mbila ra tshina ri tshi khou takalela zwiliwa zwe ra fhiwa nga vhadzimu vha hashu.' Dziwe phukha dza vhona li fhungo lavhuđi nga maanda. 15

Ha todwa a no kona u lidza mbila. Uyo mutukana yo vha i mpho yawe ya u lidza mbila nahone o vha a tshi tshimbila nadzo o dzi fara. Muvhuda wa ri ndi a kholwa uri hoyu mutukana u a kona u lidza sa izwi e nadzo. Phukha dza pfana uri mutukana a lidze, mutukana a thoma u lidza a tshi khou imbelela khaladzi awe a tshi khou bhumela. Phukha dzothe dzo thoma dza ima dzi tshi khou thetshelesa dza pfa luimbo lwa hone lu tshi khou takadza. Luimbo lwa hone lwo vha lu tshi elana na kulidzelwe kwa mbila, phukha dza thoma u tshina. Ho swika he ha dala buse, muvhuda wa gidimela hu re na ula mutukana wa ri: 'Inwi mutukana dzhiani iwana wa mme anu ni shavhe, mbila ndi do sala ndi tshi lidza na nne ndi a kona u lidza mbila.' Wa ri: 'Ndo ita hezwi zwithu ndi tshi khou toda uri ni songo liwa nga hedzi phukha nahone ni songo tsha dovha na tshimbila nga hei ndila.' Wa ri: 'Mpheni 20 mbila nga u tavhanya ni tuwe nga u gidima.' 25

[Siatari la 24–25]

- 11.1 Mafhungoni a lungano ulu lwe na vhala afho nthu muanetsheli u tana hani mvumbo ya muvhuda? (2)
- 11.2 Khanedzano ye khaladzi na khaladzi vha vha nayo musi vhe lwendoni i tana lushaka lufhio lwa khudo? Tikedzani phindulo yanu. (2)

- 11.3 U sa andana vhukati ha avha vhana vhavhili musi vhe lwendoni zwi tshi kwama ndila ine ya tea u dzhiwa zwe vha na masiandaitwa-de? Bulani ZWIVHILI. (2)
- 11.4 Talutshedzani uri ndaela ine vhana vha i fhiwa nga makhulu wavho i thusedza hani u anetshela zwa phanda lunganoni ulwu. (2)
- 11.5 U lamukiswa ha vhana avha nga muvhuda uri vha si liwe nga dziphukha hu tana hani vhudipfi havho? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 11.6 Ndi mulaedza-de une muanetsheli wa lungano ulu a tama u tshi ya kha vhathetshelesi/vhavhali? (2)
- 11.7 Arali ho vha hu inwi khaladzi a hoyu mutukana, talutshedzani nga mbuno MBILI zwe na vha ni do ita zwone nga ndaela ye na newa nga makhulu wañu. (2)

NA

TSHIBVELEDZWA TSHA F: VHURENDI HA SIALALA (TSHIKHODO)

THOVHELE MUTHUHATHONWI RAMMBUDA – TZ Ramaliba

- 1 Ahee Rammbuda Tshiwangamatembele ahee!
- 2 Rammbuda ane luvhilo a edza luvhuda
- 3 Iwe ane arali zwe vhifha wa tsa nga matembele
- 4 Iwe ane arali zwe vhifha wa sunguvhela bakoni la Tshavhadinda
- 5 Iwe muthu ha thoñwi; hu thoñwa kholomo na mbudzi
- 6 Iwe muduhulu wa Vele Mutumbukavhathu
- 7 Ahee Rammbuda Tshiwangamatembele ahee!

[Siatari la 126]

- 11.8 Talutshedzani zwine murendi a tod a u vhudza vhavhali/vhathu nga mataladzi/vese ya 2? (2)
- 11.9 Ndi ifhio ndeme ya tshiga tsho shumiswaho magumoni a mitaladzi/vese dza 1 na 7. (2)
- 11.10 Ndi zwifhio zwine murendi a tama vhavhali/vhathetshelesi vha tshi zwi divha nga ha khosi Rammbuda musi ro sedza mitaladzi/vese dza 3–4?. (2)
- 11.11 Muhumbulo muhulwane wa tshikhodo itsi ndi ufhio? (2)
- 11.12 Kutshilele kwa khosi Rammbuda kwo bulwaho kha tshirendo itsi ni vhona ku tshi tanganedzea naa? Tikedzani phindulo yanu nga mbuno THARU. (3)

[25]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B:

25

KHETHEKANYO YA C: DIRAMA

Fhindulani mbudziso NTHIHI i bvaho kha dirama ye na guda FHEDZI.

ULEMA HU FHIRA U LOTSHELWA – DR IP Demana

Fhindulani MBUDZISO YA 12 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 13 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 12: U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA – MBUDZISO NDAPFU

Muñwali wa bugu ya dirama a kundelwa u bveledza khuñano zwavhuñi zwi xedza vhuñala ha u tana mudifho na u takula dzangalelo la vhavhali buguni yeneyo.

No ditika nga likumedzwa ili, sengulusani ndila ine muñwali wa iyi dirama a shumisa ngayo vhatambi u bveledza khuñano.

Vhulapfu ha maanea anu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450.

[25]

MBUDZISO YA 13: U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipida tshi tevhelaho tsho bviswaho buguni iyi uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

TSIBVELEDZWA TSHA G

VHO-MARITA:	Zwino uyu Tshibio ni do tou mu landulisa hani? Ndi amba ngauri u tou nga ha ni funi zwone houla muthannga.
MASHUDU:	Bute lia, li a vhuya la dina! Ndo tou ri kha ri vhe ro imanyana hu nga vhuya ha vha na zwiñwe lini. Kana ndi hone vhushayi wee!
VHO-MARITA:	Ndi khou tama zwone u vhona Tsaiwani wa hone! Hu khou di tou dina tshone tshikolo. No vha ni tshi do mu disa vhukati ha vhege nda mu vhona muñuhulu wanga. (<i>Vha a sea</i>) Zwino ni vhona u nga ri nga tou ita hani nwananga?
MASHUDU:	Uri vha vhona Tsaiwani zwi nga si vhuye zwa kondà lini. Nda tou ri mme anga vha khou todou ni vhona a nga da o tou hwalela. Hafhu muthannga ndi a mu tanganja thoho hoyo. (<i>U a sea</i>) Tshikoloni zwi nga si vhuye zwa dinà lini. Ndi do diwisa thabeloni nga matsheloni. Ndi tshi bva henefho ndi do sokou tetemela sa muthu ane muvhili wawe wa khou shela phepho. Vho-Lañani ndi a zwi divha vha do mbo di ri ndi tuwe. (<i>U a sea</i>)
VHO-MARITA:	Zwino ni khou humbula u ita lini maano a hone?
MASHUDU:	Ndi do mu disa mbamphanda. Mbamatshelo ndi do vha ndi nae.
VHO-MARITA:	Kana muthu wa hone u a nwa halwa zwawe? Ndi amba ndi sa do sokou mu dzima ngeno a tshi vhu funa. Ho ngo vhuya a ni vhudza tshithu ngaho naa?

20

MASHUDU:	Hai.	
VHO-MARIȚA:	Ndi ḋo sokou mu lugisela zwēthe. Hafhu ni songo vha ni tshi khou sokou amba lini. (<i>Hu dzhena Khwathisani o fara bugu dzawe. U vhonala a muthu ane a khou bva u vhala.</i>)	
KHWATHISANI:	Bugu dzi a nea muthu ndala vha a divha mmawé. Ndi khou humbel-a-vho zwiliwa. (<i>Kha Mashudu</i>) inwi vhathu vha vho tou u ni vhenga-vho hezwino. A hu na musidzana wa zwino o takalaho ane a nga dipengisa nga garaba. (<i>U a sea</i>) Garaba ngoho li re na musadzi nahone li songo vhuya-vho la dzhena tshikolo? Mmawé ngoho vha ḋo pfa ndo rema muthu nne. (<i>U a sea</i>) Arali vha sa zwifhi hafha vhathu ni mmbudze ndi sa ḋo sokou fara vhathu ndi tshi khevhenyela mahala.	25
MASHUDU:	Tshimbilani ni yo vhudzisa vhenevho vho ni vhudzaho. Ni songo vhona ni na magaraba aṇu!	30
KHWATHISANI:	Naa khezwi zwi tshi tou ni dina nga u ralo? Kani nazwino ndi inwi we nda ni vhona zwanu ni tshi khou tshimbila na Tsaiwani? Arali e inwi-vho hai, ndi khwiṇe u tou dihunga. (<i>U a kanuka</i>)	35
MASHUDU:	Hu ḋo thoma ha dihunga inwi. Dithu a li shoni nandi!	
KHWATHISANI:	Ndi ḋo ni rwa nne arali ni tshi vho ndzhena tshikwamani! Thum budzi yeneyi. (<i>U a mu rwa nga mipama a tshi ita a tshi mu raha nga mipundu fhedzi uyu-vho u khou edzisa u pilela</i>)	40

[Luta IV Bono 2]

- 13.1 Nyambedzano i re vhukati ha Mashudu na Khwathisani i dzumbulula lushaka lufhio lwa khuḍano? Tikedzani phindulo yaṇu. (2)
- 13.2 Mafhuno e na vhala afho n̄tha a bvukulula hani mvumbo ya Vho-Marița? Tikedzani phindulo yaṇu. (2)
- 13.3 Mufhindulano u re vhukati ha vhatambi mafhungoni e na vhala afho n̄tha u na vhutumani-de na zwe zwa ḋo bvelela phanda diramani iyi? (2)
- 13.4 Sedzulusani mutualadzi u tevhelaho:
 'Hu ḋo thoma ha dihunga inwi. Dithu a li shoni nandi!'
 Sumbedzani mushumo wa kuvhonele kwa muanetsheli u ṭaniwaho nga mutualadzi uyu. (2)
- 13.5 Mafhuno e na vhala afho n̄tha a bvukululula mudzedze ufhio wa tshifhinga? Tikedzani phindulo yaṇu. (2)

- 13.6 No sedza mafhungo a bugu iyi nga u angaredza, muhumbulo muhulwane une muriwali a tama u u isa kha vhavhali ndi ushio? (2)
- 13.7 U shumiswa ha Tsaiwani zwi dzumbulula ndivho ifhio ya muñwali diramani iyi? (2)
- 13.8 No sedza mafhungo a dirama iyi nga u angaredza, kutshilele kwa Vho-Marīta ku fhambana hani na kwa Khwathisani? Sumbedzani nga mbuno THARU dzi pfalaho. (3)
- 13.9 Talutshedzani uri aironi ya dirama ndi mini. Sumbedzani afho he muñwali a shumisa hone aironi diramani iyi. (3)
- 13.10 Ni humbula uri vhuñifari ha Mashudu kha mme awe Vho-Marīta musi vha tshi mu eletshedza uri a songo ̄tuwa na Tsaiwani tshikhuwani zwo tea naa? Tikedzani muhumbulo wañu nga mbuno THARU. (3)
- 13.11 Ndi tsheo dzifhio dze na vha ni tshi do vha no dici dzhia arali ho vha hu inwi Heli, musi munna wañu o vhuña na muñwe musadzi? Zwi sumbedzeni nga mbuno MBILI. (2)
[25]

TSHILWAVHUSIKU – TT Mudau

Fhindulani MBUDZISO YA 14 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 15 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 14: TSHILWAVHUSIKU – MBUDZISO NDAPFU

Muñwali wa bugu ya dirama a kundelwa u bveledza khudano zwavhuđi zwi xedza vhutala ha u tana mudifho na u takula dzangalelo la vhavhali buguni yeneyo.

No ditika nga likumedzwa ili, sengulusani ndila ine muñwali wa iyi dirama a shumisa ngayo vhatambi u bveledza khudano.

Vhulapfu ha maanea aňu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450.

[25]

MBUDZISO YA 15: TSHILWAVHUSIKU – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipida tshi tevhelaho tsho bviswaho buguni iyi uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

TSHIBVELEDZWA TSHA H

LUKA:	A hu na zwe wa nkhakhela ngazwo <i>Ledia</i> wanga. (<i>U mu mama tshanda.</i>) Iwe u dinga la mbilu yanga a thi todì u tshi la mbilu nga u vinyukana ha mbilu yanga.	
LEDIA:	Arali Luka wanga a sa vhaiswi nga muya wanga; ndi tshini tsho khanikhaho mbilu ya khotsi a vhananga?	5
LUKA:	<i>Ledia</i> , thetshelesa nne munna wau. Ndi ri a hu na tshi dinaho. Heli duvha li tou vha nando. Ndi lone li rithaho mbilu yanga. Tavhanya u mmbidzele muñe wanga ngauri hu na zwine nda tama u nyetula nae. (<i>Ledia u a bva a tshi tou dzinginyea.</i>)	
LUKA:	Vhukuma, tshifhinga tshi tou nga tshi khou dadamala hu si na tshi no itwa. Tshidini mbilu yanga i khou swa nga u vhona uyo <i>Derek</i> hu si na tshine a bveledza arali a di nana u katwa nga vhuduthwa, nne na <i>Schoeman</i> mathina ri do mu thudzela kule. Ndi vhutanzi, masimu ashu a fanela u noniswa; nahone kupida kwe ra newa kwone kwo no sekenesa. Heli shango a si la muthu, ndi li no todwa nga muthu – shango ndi la Mudzimu! Muriwe na muriwe u dirandela yawe ndima nga nungo dze a ukhuthelwa dzone tsikoni.	10
	(<i>Hu dzhena Kolie a tshi tou pesukana.</i>)	15
LUKA:	(<i>U gavha Kolie.</i>) Ho tshinalani nwananga?	20
KOLIE:	(<i>A tshi femeleka.</i>) Ho dzhena, <i>kafir</i> yo sera darata. <i>Kafir</i> i fhano ha hashu!	

LUKA:	Izwi a u khou zwifha? (<i>Hu dzhena Oubaas Piet.</i>) Ndi mini mukalaha? Khezwi wo fara danda?	
PIET:	A si danda. Ndi tshiruvhu. Ndo fara iriwe thuri yo tshotha yo da u tswa khuhu dzila dzine <i>Ledia</i> a di gungula uri dzi khou fhela. Nazwino ndo no di seisana nayo heyo thuri. Idha u vhone. (<i>Hu dzhena Ledia.</i>)	25
LEDIA:	Iwe Luka u nga tenda <i>Oubaas Piet</i> a tshi dida ula riwana a todou vhulaha?	30
LUKA:	Ndi riwana, ndi muthu?	
LEDIA:	Ee, ndi riwana, ndi riwana wa muthu. Na u tshinya ho ngo tshinya.	
LUKA:	A si iwe ane wa twela u gungula nga khuhu dzau. Thoho yau mathina a i shumi. Ndo di u vhudza uri u musadzi. Naa wa dovha wa imelela mbava wo i fara nga lwayo?	35
LEDIA:	A si mbava lini. Mbava a i tswi matoni a vhatu. Ndi riwana houla.	
LUKA:	E, e, e! U khou khakha. A si vhatu havhalala. Vhothe ndi phukha! U khou vhuya wa vhona vha tshi nga riñe?	40
LEDIA:	Ndi vha shumeli vhashu.	
LUKA:	A thi ambi havha vhane na nne ra twa navho. Bvela kule hanga ndi sa dou livhala! (<i>Ledia u a bva.</i>)	
PIET:	(<i>Hu dzhena Piet na ula mutukana.</i>) Khei thuri ye nda fara. Ndo no di seisana nayo. Samboko asitshi, i tanzwe malofha i nge riñe; fhedzi u songo vhulaha.	45
LUKA:	(<i>U tanganedza samboko.</i>) Ndi iwe nnyi, mmbudze?	
MUTUKANA:	Mphelekedzeni.	
LUKA:	(<i>Kha Piet.</i>) O ri mini?	
PIET:	A tho ngo mu pfa.	50

[Luta II Bono 2]

- 15.1 Nyambedzano i re vhukati ha Luka na Ledia i dzumbulula lushaka lufhio lwa khuñano? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 15.2 Musi no sedza mafhungo a re afho nthia ni nga ri mini nga mvumbo ya Piet? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 15.3 Mufhindulano u re vhukati ha vhatambi mafhungoni e na vhala afho nthia u na vhutumani-de na zwe zwa do bvelela phanda dirama iyi? (2)
- 15.4 Sedzulusani mutualadzi u tevhelaho:
'A thi ambi havha vhane na nne ra twa navho. Bvela kule hanga ndi sa do u livhala! (*Ledia u a bva.*)
Sumbedzani mushumo wa kuvhonele kwa muiwali u taniwaho nga mutualadzi uyu. (2)

- 15.5 Ndi mudzedze ufhio wa tshifhinga u bvukululwaho nga mafhungo e na vhala? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 15.6 No sedza mafhungo a bugu iyi nga u angaredza, muhumbulo muhulwane une muñwali a tama u u isa kha vhavhali ndi ufhio? (2)
- 15.7 U shumiswa ha Luka zwi dzumbulula ndivho ifhio ya muniwali diramani iyi? (2)
- 15.8 No sedza mafhungo a dirama iyi nga u angaredza, kutshilele kwa Ledia ku fhambana hani na kwa Nyaphophi? Sumbedzani nga mbuno THARU dzi pfalaho. (3)
- 15.9 Talutshedzani uri aironi ya dirama ndi mini. Sumbedzani afho he muñwali a shumisa hone aironi diramani iyi. (3)
- 15.10 Ni humbula uri vhudifari ha Piet nga murahu ha musi a tshi wana Mphelekedzeni o sera dirača ya hune Piet a dzula hone vhu tshi tanganedzea naa? Tikedzani muhumbulo wanu nga mbuno THARU. (3)
- 15.11 Ndi tsheo dzifhio dze na vha ni tshi do vha no dzi dzhia arali no vha ni Tshilwavhusiku, musi no swielela Maforotereke a vho hana u tuwa shangoni lañu? Zwi sumbedzeni nga mbuno MBILI. (2)
- [25]

**THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C:
MARAGAGUTE:**

25

80